

Lars P. Poulsen-Hansen

Demokratiets vilkår i det politiske system – nationalt, regionalt, lokalt

Indlæg på 22. Ruslandskonference 2010, 5. november 2010

Indledning

1993-forfatningens art. 1 lyder: "Den Russiske Føderation er en demokratisk, føderativ retsstat med republikansk styreform." – Er det en kendsgerning eller et mål?

Gorbatjov-udtalelser til New York Times 26.10.10:

Putin har undermineret Ruslands spæde demokrati ved at gøre oppositionen ukampdygtig.

Putin tror, at demokratiet spærrer vejen for ham.

Jeg er bange for, at de (Putin og Medvedev) er besat af den ide, at dette uregerlige land har brug for autoritære principper.

Forenet Rusland (det ledende parti, magtens parti) er en dårlig kopi af det sovjetiske kommunistparti.

Partifunktionærerne er kun optaget af at holde sig til magten og ønsker ikke, at russerne deltager i samfundslivet.

Gorbatjov brød sig ikke om Putins beslutning fra 2004 (efter Beslan-tragedien) om at afskaffe valgene af regionale ledere og lade præsidenten udpege dem (efter indstilling fra de regionale parlamenter). Seneste eksempel:

Afskedigelsen af Moskvas borgmester Jurij Luzjkov og indsættelsen af Sergej Sobjanin, lederen af regeringsapparatet, som hans afløser.

Gorbatjov sagde, at demokrati begynder med valg. Valg, ståen til ansvar og rotation af kadrer.

Hverken Putin eller Medvedev har svaret Gorbatjov offentligt. Putins pressesekretær Dmitrij Peskov har sagt, at "vi respekterer Gorbatjovs synspunkt, men det betyder ikke, at vi er enige med ham. Ifølge Peskov har oppositionspartierne ikke opnået meget i Rusland, da deres ledere er upopulære og ikke har udarbejdet nogen tiltrækkende programmer.

Gorbatjov deltager selv i oppositionens politiske virksomhed, og han er medejer af Novaja gazeta, en førende oppositionsavis.

Gorbatjov gør opmærksom på, at det er svært at registrere et politisk parti.

Endelig siger han: Rusland har lang vej endnu til at etablere et nyt system af værdier, til at få demokratiets institutioner og mekanismer og civilsamfundet til at fungere. Det sker ved en transformation i folks hjerter, og det går meget langsomt.

Gorbatjov anslår her flere temaer vedrørende demokratiets vilkår i det politiske system:

- Myndighedernes frygt eller skepsis over for oppositionen.
- Forenet Ruslands rolle som magtens parti
- De regionale ledere er ikke folkevalgte
- Oppositionens begrænsede betydning
- Problemerne med at skabe et rigtigt civilsamfund

Eksempler på oppositionens virksomhed:

Strategi-31 og demonstrationerne i søndags (31. oktober 2010):

Strategi-31 er en oppositionsbevægelse, som har navn efter forfatningens artikel 31, der handler om borgernes ret til forsamlingsfrihed. Bevægelsen holder massemøder og demonstrationer den 31. i de måneder, der har den dato (januar, marts, maj, juli, august, oktober, december). Møderne er ofte blevet standset af politiet. Det første møde holdtes i Moskva på Triumfalnaja-pladsen (Majakovskij-pladsen) den 31. maj 2009. I maj 2010 omfattede bevægelsen over 40 regioner i Rusland. De seneste møder fandt sted den 31. oktober 2010. I Moskva var det det første møde på Triumfalnaja, der var tilladt af politiet. Formanden for Moskva Helsinki-gruppe, den 83-årige Ljudmila Aleksejeva, havde forhandlet med Moskvas bystyre og fået tilladelse til en aktion med op til 800 deltagere. Der menes at have været 800-3.000 oppositionelle til stede. Blandt talerne var Boris Nemtsov, den tidligere vicepremierminister, der nu leder bevægelsen "Solidaritet", og Lev Ponomarjov, der er leder af bevægelsen "For menneskerettigheder". Blandt medarrangørerne var også menneskerettighedsorganisationen "Memorial". I en anden ende af pladsen holdt Eduard Limonov, der tidligere har arbejdet sammen med de ovennævnte, et møde med sine tilhængere. Han er formand for det forbudte National-bolsjevistiske Parti. Denne gang greb politiet ikke ind.

Mødet viste, at oppositionen er splittet, og direktøren for Fonden for undersøgelse af demokratiets problemer, Maksim Grigorjev, udtalte til Nezavisimaja gazeta: "Den opmærksomhed, vi viser oppositionen uden for systemet (несистемная оппозиция), er selvfølgelig helt ufortjent og ude af proportioner. Det antal mennesker, der støtter dem, og som vil deltage i deres aktioner, er yderst lille." (NG 01.11.10; Nemtsovs hjemmeside www.nemtsov.ru)

Den foreløbige konklusion vedrørende oppositionen er

- Den er splittet
- Den er blevet stor nok til, at myndighederne tager den alvorligt
- Det ser ud til, at myndighederne ikke mere vil gribe ind over for den

Regional- og kommunalvalg 10. oktober 2010 – fælles valgdag. To gange om året (i marts og oktober) siden 2006
(NG 11.10.10; Kommersant Vlast 41/10)

Valg til regionale parlamenter i Republikken Tyva, Belgorod oblast (region), Kostroma oblast, Magadan oblast, Novosibirsk oblast og Tjeljabinsk oblast. I alt knap 7 mio. vælgere. I de regionale parlamenter skal mindst halvdelen af medlemmerne vælges på partilister; resten skal altså vælges i enkeltmandskredse. I nogle regionale parlamenter vælges alle medlemmer dog på partilister. Ifølge Den Centrale Valgkommission (TsIK) var der kun få overtrædelser og klager. Vælgerne i Rusland sætter ikke kryds på stemmesedlen, men et hak. De regionale parlamenter har meget forskellige medlemstal og forskelligt forhold mellem partikandidater og kandidater fra enkeltmandskredse.

Forenet Rusland fik på sidste fælles valgdag 50,6% af stemmerne i otte regioner og denne gang 57,3%. I fire ud af de seks regioner stod guvernøren øverst på partiets liste og fungerede som det, man i Rusland kalder lokomotiv, en mand, der skal lokke vælgere til, men i sidste ende ikke skal være medlem af det på gældende parlament. Som følge af denne fremgang efter nogen tids nedgang taler de ikke mere om at slå den fælles valgdag i marts 2011 sammen med den fælles valgdag i oktober 2011 og Dumavalget i december 2011. De forventer nu et godt resultat ved Dumavalget. Partiets leder, premierminister Putin, understregede på et møde med partiets ledelse, at de gode resultater skulle tages som en opfordring til endnu mere aktivt arbejde (NG 19.10.10). Partiet sejrede i alle enkeltmandskredse i Magadan og i de fleste i Kostroma og Tjeljabinsk. Ved kommunalvalgene klarede partiet sig langt bedre end sidst. Efter valget har Forenet Rusland afskediget lederne af partiets regionale råd og valgkommissioner i de regioner, hvor partiet ikke klarede sig så godt. De regionale sekretærer, der udmærkede sig ved valgene, kan til gengæld vente belønninger . (NG 15.10.10) Det har ikke været godt for partiet, at der er partilistevalg i regioner og kommuner, for i næsten alle regioner, hvor der blev valgt parlamenter, fik det kun ca. 50% af parti-stemmerne. Så flertallet skabte partiet i kraft af vinderne i enkeltmandskredsene.

Oppositionspartierne (Retfærdigt Rusland, Kommunisterne, Liberaldemokraterne) kom ind i de regionale parlamenter undtagen i Tyva, hvor kun Retfærdigt Rusland kom ind.

Kommunisterne (KPRF) besatte fire andenpladser og vandt store sejre ved kommunalvalgene (муниципальные выборы).

Retfærdigt Rusland klarede sig ikke så godt; kun i Tyva og Tjeljabinsk blev det nr. to. I Magadan blev det kun nr. 4, og her stod partiets formand, formanden for Føderationsrådet, Sergej Mironov, ellers øverst på partiets valgliste og fungerede som lokomotiv, uanset at han jo ikke skulle være medlem af det regionale parlament i Magadan. Han stod også øverst på listen i Novosibirsk, hvor partiet kun blev nr. 3. Denne lokomotiv-metode må efter min mening betragtes som en uskik, som en karikatur på demokratiet.

Liberaldemokraterne (LDPR) fik i gennemsnit 9,7% af stemmerne.

Valgdagen cementerede firepartisystemet i det føderale og de regionale parlamenter. Partierne Højresagen, Jabloko og Ruslands patrioter har dog har enkelte succeser ved kommunalvalgene.

Kommunalvalg afholdtes bl.a. i Samara, Magadan, Tomsk, Izjevsk, Orenburg og Nizjnij Novgorod. I Samara vandt Forenet Ruslands kandidat stort over den siddende borgmester fra Retfærdigt Rusland.

Valghandlingen overvåges af *observatører*, og jeg ved af egen erfaring, at de er meget årvågne og ihærdige. Organisationen "Ærligt valg" konstaterede, at valgene i det store hele var gået lovligt for sig. Der var ikke store overtrædelser, som havde indflydelse på resultaterne.

Efter den fælles valgdag i oktober har præsident Medvedev bedt formanden for Den Centrale Valgkommission (TsIK), Vladimir Tjurov, om at se på overtrædelserne i denne forbindelse, især på kommunalvalgene, som TsIK ikke har noget direkte med at gøre. Det lokale selvstyre indgår ifølge forfatningens art. 12 ikke i systemet af statsmagtens organer. Men TsIK skal dog følge disse valg og tage sig af kritiske situationer. Tjurov kunne fortælle, at der havde været under 600 klager, hvilket han betegnede som et ubetydeligt antal. Og det var ikke vokset i sammenligning med valgene i marts. De fleste klager drejer sig ikke om optælling af resultaterne, men om selve valgkampen. Men det vigtigste emne i Medvedevs og Tjurovs samtale var perspektiverne for automatisering og computerisering af afstemningerne, hvilket vil kunne formindske mulighederne for valgfusk. Sekretæren for KPRF, Vadim Solovjov, tror ikke på Tjurovs melding om de forholdsvis få klager. Men artiklens forfatter understreger, at det er kommunisternes nye taktik ikke at anerkende valgresultater. (NG 18.10.10)

Næste fælles valgdag bliver så i marts 2011, hvor der afholdes valg til tolv regionale parlamenter og i 10 regionale hovedstæder. Efterårets fælles valgdag flyttes til december og kommer til at omfatte regionale og lokale valg samt valget til Statsdumaen. (NG 15.10.10)

Der kan drages følgende konklusioner efter den fælles valgdag:

- Den cementerede firepartisystemet
- Forenet Rusland fik styrket sin stilling og er nu optimistisk før de fælles valgdage i 2011, inklusive valget til Statsdumaen
- Antallet af overtrædelser er forholdsvis lavt
- Lokomotiv-metoden fungerede ikke for Retfærdigt Rusland

Statsdumaen, der blev valgt i 2007 og skal på valg igen i 2011, er sammensat således:

- Forenet Rusland – 315 medlemmer
- Den Russiske Føderations Kommunistiske Parti – 57 medlemmer
- Ruslands Liberal-demokratiske Parti – 40 medlemmer
- Retfærdigt Rusland – 38 medlemmer

Der er altså 450 medlemmer, og Forenet Ruslands fraktion har den kvalificerede majoritet på 2/3 af medlemmerne (300), der bl.a. kræves til afsættelse af præsidenten og vedtagelse af de såkaldte "føderale forfatningslove" om f.eks. undtagelsestilstand, Forfatningsdomstolen og udnævnelse og afskedigelse af ombudsmanden.

Ved valget i december 2007 var der opstillet 11 partier, men de 7 faldt for spærregrensen, der var sat op fra 5% til 7%, hvilket i øvrigt også gælder de regionale parlamenter. Valgdeltagelsen var pæn, nemlig 59%.

Alle 450 medlemmer blev valgt ved forholdstalsvalg, idet valget af 225 medlemmer i enkeltmandskredse var afskaffet. Det er ikke godt, for det sikrede hver nok så lille region i Rusland repræsentation i Dumaen. Sådan vil det også være i 2011.

Det er et problem, at regeringen ikke fremgår af et flertal i Dumaen, og at regeringen kun én gang om året aflægger rapport om sin virksomhed for Dumaen.

Et andet og nyere problem i Dumaen er medlemmernes store fravær (progúl), der må betegnes som foragt for vælgerne.

Det var også blevet sværere at danne et parti. Der krævedes, at et parti skulle have 50.000 medlemmer, idet der skulle være regionale afdelinger af partiet med 500 medlemmer i over halvdelen af Ruslands 83 regioner. Man kan altså ikke danne et landsdækkende parti udelukkende i Moskva eller Skt. Petersborg. Det gælder stadigvæk, og det er jo meget fornuftigt.

Føderationsrådet (Senatet) er ikke et valgt organ som fx USA's Senat. Fra 2011 skal det dog sammensættes af medlemmer af de regionale parlamenter og byråd og vil altså blive indirekte valgt.

Den Duma, der bliver valgt i 2011, skal sidde i 5 år, mens den præsident, der bliver valgt i 2012, skal sidde i 6 år. Det blev vedtaget i 2008 efter forslag fra præsident Medvedev. Baggrunden var bl.a. et ønske om at undgå sammenfald mellem Duma- og præsidentvalg, som det vil være i december 2011 og marts 2012. Man forestiller sig åbenbart, at Dumaen ikke opløses før tiden, og præsidenten ikke afsættes. Men præsidenten kan opløse Dumaen, hvis den tre gange nægter at godkende hans kandidat til premierministerposten (art. 11, stk. 4), eller hvis den to gange på tre måneder udtrykker mistillid til regeringen (art. 117, stk. 3). Og præsidenten kan afsættes før tiden (art. 93).

Problemer i det russiske valgsystem:

- Spærregrensen på 7% er for høj, selvom der er åbnet mulighed for, at partier, der får mellem 5 og 7% af stemmerne, kan få 1-2 mandater. Spærregrensen foreslås nedsat til 4% - også i regionale parlamenter.
- Det er for svært at danne et parti og få det registreret som sådant.
- Kandidater kan nægtes registrering, fx på grund af underskrifter, der erklæres ugyldige.
- Misbrug af valgkort, der udleveres til vælgere, der på valgdagen ikke kan stemme på deres valgsted (eng.: Absentee ballots). Ved valget til bydumaen i Nizjnij Novgorod var der udleveret 6.000 af disse valgkort, hvilket var 2,5 gange flere end ved Statsdumavalget i 2007. De studerende på det lokale landbrugsakademi skulle have fået 700 rubler pr. stemme og være kørt i busser til valgstederne for at stemme på en bestemt kandidat. (NG 08.10.10) Det er et dårligt system.
- Ilægning af stemmesedler i urnerne og andre overtrædelser. Eksempel: Valget til Moskva Byduma i oktober 2009. Valgdeltagelsen var på 35,5%, og Forenet Rusland fik 66% af stemmerne. På de 588 valgsteder, hvor valgdeltagelsen var på under 25%, fik forenet Rusland lidt under 50% af stemmerne. Men på de valgsteder, hvor deltagelsen angiveligt var over 35%, fik Forenet Rusland 75% af stemmerne. Ifølge den russiske

valgekspert, Dmitrij Oresjkin, er den høje valgdeltagelse et resultat af, at der er blevet lagt stemmesedler med hak ud for Forenet Rusland i urnerne. (NV 30/10)

- Den administrative resurse. F.eks. guvernørernes penge og støtter i den lokale industri til fordel for et parti eller en kandidat. I januar sagde Medvedev til guvernører og borgmestre, at den administrative resurse skal flyttes fra at være støtte til ét dominerende parti til at være støtte til hele det politiske system. (NG 22.09.10)
- Benyttelse af såkaldt "beskidte" teknologier.

Duma-formand og formand for Forenet Ruslands Øverste Råd, Boris Gryzlovs udtalelser ultimo februar (NG 25.02.10) og marts 2010 i forbindelse med demonstrationer og kritik af partiet:

"Da Forenet Rusland er grundlaget for den politiske stabilitet i landet, er ethvert angreb på magtens parti (altså Forenet Rusland) et slag mod vores stat."

"Forsøgene på at bringe Forenet Rusland i miskredit er forsøg på at destabilisere vores stat. Anderledes kan jeg ikke opfatte det."

"Vores politiske system skal være urokkeligt, det skal være et mønster på stabilitet."

"Oppositionen prøver at opnå sine resultater ved masse møder og fremsættelse ikke alene af økonomiske slogans, men også politiske. Det er en farlig udvikling af begivenhederne." (NV 10/10)

Det er også Boris Gryzlov, der har sagt de bevingede ord: "Dumaen er ikke et sted, hvor der skal diskuteres."

Før statsbesøget i Danmark i april 2010 sagde præsident Medvedev i et interview med DR's Steffen Kretz følgende om demokrati:

- De folkelige demonstrationer er en normal ting i alle demokratiske lande. Situationen i Rusland er stabil, og et flertal støtter styrets kurs. LPH-kommentar: Marija Gajdar, datter af Jegor Gajdar og en af de unge oppositionelle, sagde for nogle år siden, at det er et udtryk for svaghed, når myndighederne slår hårdt ned på den udenomsparlamentariske opposition.
- Valg af guvernører sker i de færreste europæiske lande. LPH-kommentar: Det er ikke spørgsmålet. Spørgsmålet er, hvor man har haft valg af guvernører, men afskaffet det med terrorismebekæmpelse som begrundelse.
- Det russiske demokrati er kun 20 år gammelt. Det skal udvikle sig gradvist.

Medvedev har siden kritiseret de regionale parlamenters størrelse. Yderpunkterne er Moskva, der har 10,5 mio. indbyggere og en byduma med 35 medlemmer (1:300.000), og Republikken Tyva, der har 306.000 indbyggere og et Repræsentanternes Hus på 130 medlemmer og et lovgivningskammer på 32 medlemmer (1:2013). Københavns Kommune har 518.000 indbyggere og en borgerrepræsentation på 55 medlemmer, inklusive de syv borgmestre. Moskva har altså et stort demokratisk underskud, mens Tyva har et stort demokratisk overskud. København har en ratio på 1:9418.

Guvernørvalg: Opinionsundersøgelser vedrørende guvernørvalg: - 59% for, 20% imod. (Levada tsentr i Kommersant Vlast 32/10). Problemet med udpegede guvernører er, at de står mere til ansvar over for præsidenten, der har udnævnt dem, end over for indbyggerne i deres region, som ikke har valgt dem. Under brandene tidligere i 2010 tog nogle guvernører (Sverdlovsk og Vladimir oblaster) på ferie, mens deres jord stod i flammer. En tredje (Nizjnij Novgorod oblast) meldte, at situationen var under kontrol, hvilket den ikke var, og blev senere genudnævnt. Nu diskuterer man overgang til udnævnelse af borgmestre i en række store byer. (NG 03.08.10) Det er dårlige perspektiver.

Opinionsundersøgelse vedrørende valg generelt:

Spørgsmål: Afhænger det af almindelige vælgere som Dem, hvem der sejrer ved valgene?: I høj grad - 19 %, til en vis grad - 37%, praktisk talt ikke - 39%, ved ikke - 5% (Kommersant Vlast 14/10) Dvs. 56% overvejende for, hvilket stort set svarer til valgdeltagelsen ved Dumavalget.

Russernes tillid til statslige og offentlige institutioner (mistillid/tillid i %) Kilde: En rapport fra Det Russiske Videnskabsakademis Institut for Statistik "Den russiske dagligdag under krisen: sociologernes synspunkt (juni 2009):

Kun fem institutioner var der mere tillid end mistillid til:

Præsidenten - 20/63

Regeringen - 30/54

Kirken - 21/51

Hæren - 29/50

FSB - 30/39

***** Herunder er der mere mistillid end tillid

Guvernøren – 41/36
Fjernsynet – 46/35
Offentlige organisationer – 32/30
Sociale tjenester – 39/27
Pressen – **55/26**
Ruslands Statsduma – 53/23
Føderationsrådet – 45/23
Militsen og Indenrigsministeriets organer – 57/22
Retssystemet – 53/20
Fagforeningerne – 52/18
Samfundskammeret (Общественная палата) – 37/17
De politiske partier – **66/11**

Russernes forhold til forskellige friheder (Levada-Tsentr i NG 31.05.10):

55%: Tilstrækkelig beskyttelse fra statens side i tilfælde af sygdom, tab af arbejde, fattigdom
53%: Muligheden for at købe, hvad man vil
Begge dele kan vanskeligt henføres til borgerlige friheder
45% (5-e место): Ret til at vælge bopæl
42% (6-e место): Ytringsfrihed
40% (7-e место): Ret til at henvende sig til domstolene
38% (8-e место): Den private ejendomsret
22% (12-e место): Frihed for statskontrol
13% (??-e место): Mulighed for at vælge mellem politiske partier
10% (??-e место): Ret til at deltage i massemøder

Medvedevs udtalelser på Det Verdenspolitiske Forum i Jaroslavl i midten af oktober 2010 (NG 19.10.10):

Rusland er uden tvivl et demokrati. Der er demokrati i Rusland. Ja, det er ungt, umodent, ufuldkomment, uerfarent, men det er dog et demokrati. Vi står ved begyndelsen af vejen. Og her er der noget, vi skal arbejde på. Men vi er frie. ... den største vanskelighed er, at vore borgere stort set ikke er rede til at forstå demokratiet i dette ords fulde betydning, til at lade dette demokrati gennemstrømme sig selv og føle såvel delagtighed i de politiske processer som ansvar. Vi forstår, at demokrati ikke kun er friheden til at ytre sine meninger, frihed til at beslutte, hvem man skal give sin stemme ved valgene. Det er også den indre ansvarsfølelse, som hvert menneske skal have for sig selv, for sine nære, for sit land. Og her har vi absolut noget at tage fat på, og det er et menneskeligt problem.

... det største problem er mange politiske institutioners uforberedthed, deres nuværende tilstand. Vi har et helt ungt demokrati og et ufuldkomment demokrati. Det taler vi åbent om, det generer vi os ikke for. Vores politiske institutioner er langt fra fuldkomne, partierne er ikke fuldkomne, fordi mange skønhedspletter i vores politiske system trods alt er arvet fra sovjetperioden, og sovjetperioden forudsatte en helt anden deltagelse i partistrukturerne. Medlemskab af partiet var blot en integreret del af og en obligatorisk betingelse for karrieren, men ikke et udtryk for en selv, for ens politiske tilbøjeligheder, overbevisninger og ønske om at deltage i udviklingen af landet.

Konklusion

- Demokratiet lever, men magthaverne/myndighederne er lidt bange for det, da det ikke kan kontrolleres.
- Demokratiet har det svært i mange henseender på alle niveauer. Politiske partier står ikke øverst på dagsordenen i samfundslivet.
- Demokratiet er en vigtig del af det civile samfund, og det civile samfund er langt fra udviklet i Rusland. Man har prøvet at skabe det ovenfra, men det skal jo vokse frem nedefra.
- Demokratiet er ikke en kendsgerning, men et mål.

Til næste år og i 2012 skal demokratiet i Rusland stå en alvorlig prøve. Det bliver interessant at følge. Jeg håber, at man vil invitere valgobservatører til Duma- og præsidentvalget. Rusland er jo medlem af såvel OSCE som Europarådet og har forpligtet sig til at leve op til deres standarder.